

YHDENVERTAISUUS- JA TASA-ARVO-
LAUTAKUNTA
PL 27
FI-00023 Valtioneuvosto

DISKRIMINERINGS- OCH
JÄMSTÄLLDHETS NÄMNDEN
PB 27
FI-00023 Statsrådet

NATIONAL NON-DISCRIMINATION
AND EQUALITY TRIBUNAL OF
FINLAND
P.O. BOX 27
FI-00023 Government

Pöytäkirjanote

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan jaoston istunnon pöytäkirja xx/2024

Aika: xx.xx.2024 klo 15.46 – 17.40

Paikka: Istunto pidettiin lautakunnan tiloissa, Ratapihantie 9.

Läsnä:

Outi Anttila puheenjohtaja

Husein Muhammed jäsen

Vinh Pham jäsen

Petteri Plosila varajäsen

Juhani Kortteinen pääsihteerä (esitteli esityslistan kohdan 10.)

Rasmus Johnson esittelijä (esitteli esityslistan kohdan 8.)

Julia Puumalainen esittelijä (esitteli esityslistan kohdat 5. ja 6.)

Alexandra Strandén esittelijä (esitteli esityslistan kohdat 4. ja 9.)

Adaliina Häyhä esittelijä (esitteli esityslistan kohdan 7.)

Käsiteltävät asiat:

1. Istunnon avaus
2. Istunnon laillisuus ja päätösvaltaisuus
3. Esityslistan hyväksyminen

5. Hakemus koskien syrjintää tulkkauspalvelun myöntämisessä ääni- ja kuvatallenteisiin, YVTLTK/xx/2024

Hakija

x

Vastaaja

Kansaneläkelaitos

Asiakirjat

28.3.2024 Hakijan hakemus
24.4.2024 Yhdenvertaisuusvaltuutetun asiakirjat
5.6.2024 Vastaajan vastaus
2.10.2024 Hakijan vastaus

Asian tausta

Hakija on xx henkilö. Hänelle on myönnetty Kansaneläkelaitoksen (jatkossa Kela) tulkkauspalvelupäätöksellä oikeus saada Kelan järjestämää tulkkauspalvelua.

Hakija osallistui erään xx tapahtumaan xx.xx.2024, jossa hänellä oli kaksi mukana Kelan tulkkivälityksen välittämää viittomakielen tulkkiä. Tapahtuman aikana ryhmän vetäjä esitti videotallenteen, jossa ei ollut tekstitystä. Toinen tulkeista soitti Kelan tulkkivälitykseen selvittääkseen, onko tulkeilla lupa tulkata kyseinen videotallenne Kelan 15.3.2024 antaman ajankohtaistiedotteen vuoksi. Kela kielsi tulkkauksesta videota. Tiedon saamisen jälkeen tulkit kuitenkin jatkoivat tulkkausta lyhyen hetken ajan, kunnes video päättyi. Videon katsomisen jälkeen tapahtumassa asiantuntijat keskustelivat sen sisällöstä. Hakija ei voinut osallistua tähän keskusteluun, koska videota ei tulkattu hänelle kokonaisuudessaan.

Kela antoi 15.3.2024 ajankohtaistiedotteen 1/2024 tulkkausta koskevasta ohjeistuksesta. Tiedotteen mukaan tulkkaustilanteessa on aina vähintään kolme osapuolta eli asiakas, asiakkaan kanssa kommunikoiva henkilö ja tulkki. Kela ei järjestä tulkkauspalvelua tilanteisiin, joissa ei ole kyse tulkkauspalvelulain mukaisesta tulkkaustilanteesta ja tarpeesta, esimerkiksi erilaisten ääni- ja/tai kuvatallenteiden, kuten podcastien, televisio- tai radio-ohjelmien tai elokuvien tulkkaukseen. Näin ollen tulkkaustilanne ei voi olla vain teknisen tallenteen ja tulkkauspalvelun asiakkaan välinen.

Edelleen Kelan ajankohtaistiedotteen mukaan myös esimerkiksi verkon kautta toteutettava live-webinaari voi olla tulkkauspalvelulain mukainen tulkkaustilanne. Sen sijaan webinaarin tallenteen katselu jälkikäteen ei ole tulkkauspalvelulain mukainen vuorovaikutustilanne.

Esimerkiksi työelämässä tai opinnoissa voi tulla eteen tilanne, jossa asiakkaan tulisi seurata teknistä tallennetta, esimerkiksi koulutustallennetta. Näissäkään ei ole kyse tulkkaustilanteista, eikä niihin tulkkauspalvelulain mukaista tulkkausta järjestetä. Lähtökohtaisesti työnantajien ja oppilaitosten tulee pyrkiä saavutettavuuteen ja huomioimaan toiminnassaan vammaiset henkilöt. Jokainen tilanne harkitaan yksilöllisesti. Esimerkiksi palvelua voi olla mahdollista järjestää opiskeluun ja työelämään liittyvien tallenteiden seuraamiseen silloin, kun asiakas sitä välttämättä tarvitsee opinnoistaan tai työtehtävistään suoriutuakseen, mutta tällainen tilanne ei voi olla toistuvaa ja jatkuvaa. Tällainen tilanne voi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin kun työnantaja tai oppilaitos ei ole ehtinyt tehdä tallennetta saavutettavaksi.

Kela julkaisi 28.3.2024 annettuun ajankohtaisohjeeseen lisäohjeen, jossa muun muassa tallenteiden tulkkausta tarkennettiin siten, että asiakaskohtaista harkintaa tulee käyttää siten, ettei asiakkaan opintoihin tai työelämään aiheudu katkoksia. Edelleen asiakkaan tulisi kuitenkin olla yhteydessä oppilaitokseen tai työnantajaan ja näiden tahojen tulee huolehtia oppimateriaalin tekemisestä saavutettaviksi. Tilanteessa, jossa materiaalit eivät vielä ole saavutettavia, voidaan tulkkaus näihin tilanteisiin järjestää. Lisäksi ohjetta täsmennettiin siten, että mikäli tallenteen tulkkauksen tarve ilmenee osana vuorovaikutustilannetta, voidaan tulkkauspalvelu järjestää. Asiakkaiden palvelun järjestämisen näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista estää vuorovaikutustilanteissa mahdollisesti yllättäen esille tulevien yksittäisten tallenteiden tulkkausta.

Aiemmin tulkkauspalvelua on myönnetty mm. radio- ja tv-ohjelmien tulkkaukseen. Kela on tehnyt hakijan videotallenteen tulkkausta koskevaan päätökseen itseoikaisun 26.4.2024. Itseoikaisu on tehty 28.3.2024 voimaan tulleen lisäohjeen perusteella.

Hakijan vaatimukset

Hakija katsoo tulleen syrjityksi, kun tulkkauspalvelu ei mahdollistanut hänelle yhdenvertaista osallistumista tapahtumassa. Hakija vaatii, että tulkkausta ei voi keskeyttää kesken päiväohjelman, kun yllättäen tulee videotallenne näytettäväksi. Hakija vaatii myös, että hän saa tulkkauspalvelua niissä tilanteissa, missä hän tarvitsee tulkkiä, oli kyse sitten kommunikaatiosta ruudun välityksellä, tai ilman niin, että hakijan osallistumismahdollisuudet erilaisiin toimintoihin ovat yhdenvertaiset.

Hakijan perustelut

Tulkkauksen keskeyttäminen videotallenteen ajaksi rikkoo YK:n vammaisyleissopimusta, yhdenvertaisuuslakia ja Suomen perustuslakia, kun vammaisen henkilö asetetaan eriarvoiseen asemaan. Hakija tuli syrjityksi, sillä tulkkauspalvelun käyttö ei mahdollistanut yhdenvertaista osallistumista. Hakija ei voinut osallistua yhdenvertaisesti muiden asiantuntijoiden kanssa videon jälkeen käytyyn ryhmäkeskusteluun, kun videon sisältö meni hakijalta kokonaan ohi. Hakija ei voinut kertoa omia ajatuksia ja tunteita kyseisestä videotallenteesta. Hakija tunsi jääneensä erilleen asiantuntijaryhmästä ja epätasa-arvoiseen asemaan. Hakija ei saanut tarvitsemaansa tietoa ollakseen

yhdenvertainen muiden osallistujien kanssa, vaikka aiemmin tämä on tulkkauspalvelun avulla onnistunut.

Tulkkauspalvelulain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Tulkkauspalvelulain 5 §:n esitöissä (HE 220/2009 vp, s. 27) todetaan, että pykälässä mainituilla elämänalueilla järjestettävän tulkkauspalvelun tulisi siis mahdollistaa vammaiselle henkilölle vuorovaikutus ja osallistuminen yhdenvertaisesti muiden ihmisten kanssa.

Yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää, että asiakkaalla on oikeus saada tulkkauspalvelua niissä tilanteissa, joissa hän sitä tarvitsee. Tämän vuoksi on tärkeää, että asiakkaalla on oikeus itse määritellä mihin ja missä hän käyttää tulkkia. YK:n vammaisyleissopimuksen 30 artiklan 4 kohdan mukaan vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa oikeus erityisen kulttuuri- ja kieli-identiteettinsä, kuten viittomakielten ja kuurojen kulttuurin, tunnustamiseen ja tukeen.

Kela uusine linjauksineen sekä Kelan tulkkivälitys ovat molemmat vastuussa tapahtuneesta ja myös osittain tulkit, sillä saumaton tulkkaus ei toteutunut.

Yhdenvertaisuuslain 5 § koskee yhdenvertaisuuden edistämisvelvollisuutta. Kelan tulkkauspalvelun toiminta rikkoo yhdenvertaisuuslakia, sillä se ei toiminnallaan ole tehnyt riittäviä toimenpiteitä yhdenvertaisuuden toteutumiseksi.

Näiden lainkohtien osalta hakija kokee tulkkauspalvelun toteuttamistavan epäonnistuneen ja rikkoneen lakia asettaen hakijan epätasa-arvoiseen asemaan sekä poistaen hakijalta mahdollisuuden olla yhdenvertainen ryhmän jäsen ja osallistua toimintaan syrjimättömästi.

Vastaajan vastaus

Kela kiistää, että se olisi syrjinyt hakijaa epäämällä asiakkaan tarvitseman videotallenteen tulkkauksen.

Vastaajan perustelut

Kelan toimivalta toimeenpanna tulkkauspalvelulakia on sidottu tulkkauspalvelulain säädöksiin ja näitä säädöksiä toimeenpanemalla edistetään tulkkauspalvelulain 1 §:ssä säädettyä lain tarkoitusta. Tulkkauspalvelulain 9 §:ssä säädetään toimeenpanosta. Kela vastaa lain toimeenpanosta ja Kela myös päättää tulkkauspalvelun järjestämisestä. Kelan vastuulla on järjestää tulkkauspalvelut lain mukaisesti lainsäätäjän Kelalle asettaman toimivallan rajoissa. Kela ei voi ylittää sille laissa säädettyä toimivaltaa.

Tulkkauspalvelulain 4 §:ää koskevien hallituksen esityksen (HE 220/2009) yksityiskohtaisten perustelujen mukaan puhutun ja viitotun kielen välinen tulkkaus on viestin kääntämistä kieleltä toiselle. Tulkkaus on myös viestin välittämistä tai selventämistä kielimuodosta tai -kanavasta toiselle. Kuulonäkövammaiselle henkilölle viestin välittäminen koostuu tulkkauksesta, opastuksesta ja kuvailusta, joita ei voi erotella toisistaan. Kela toteaa, että tulkkauspalvelulain 4 §:n mukaan on selvää, että tulkkauksella tarkoitetaan viestin välittämistä tulkkaustilanteeseen osallistuvien eri osapuolten välillä. Näin ollen on selvää, ettei osapuolella voida tarkoittaa ääni- ja kuvatallennetta, vaan tulkkauksessa on

kyse kommunikaatiotilanteesta sellaisten osapuolten välillä, jotka kommunikoivat keskenään.

Tulkkauspalvelulain 5 §:ssä säädetään tulkkauspalvelun edellytyksistä. Kyseistä lainkohtaa koskevien hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tulkkauspalvelun tarvetta esiintyy sitä vammaisuutensa vuoksi tarvitsevilla henkilöillä kaikissa niissä tilanteissa, joissa tarvitaan vuorovaikutusta toisen ihmisen kanssa. Lisäksi todetaan, että tulkkauspalvelua tarvitaan myös riittävään tiedonsaantiin, joka mahdollistaa tasavertaisen osallistumisen yhteiskuntaan. Tämän vuoksi tulkkauspalveluun kuuluisi myös aikaisemman soveltamiskäytännön mukaisesti mahdollisuus käyttää kirjallista muotoa tulkkaustilanteissa lähdetekstinä eli tekstinä, josta tulkkaus tehdään. Riittävän tiedon saamiseksi tulkkauspalvelua voi käyttää tilanteissa, joissa tulkkausta tehdään tekstistä käsin, kun siihen on vammaisuuden vuoksi tarvetta. Näitä tilanteita voivat olla esimerkiksi lomakkeet, kirjallisessa muodossa olevat viestit, verkkomedian kirjoitetut tekstit sekä sanomalehden pienimuotoinen tulkkaus tilanteissa, joissa henkilön suomen- tai ruotsinkielentaito ei riitä kaikenlaisen tekstin lukemiseen.

Tulkkauspalvelulain 5 §:n ja kyseistä lainkohtaa koskevien hallituksen esityksen yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tulkkauspalvelun tulisi mahdollistaa vammaiselle henkilölle vuorovaikutus ja osallistuminen yhdenvertaisesti muiden ihmisten kanssa pykälässä mainituilla elämänalueilla. Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunta on 5.4.2023 antamassaan päätöksessä 13031/22/27 todennut, että yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää, että asiakkaalla on oikeus saada tulkkauspalvelulain mukaista tulkkauspalvelua niissä tilanteissa, joissa hän sitä tarvitsee. Kelan käsityksen mukaan lainsäätäjällä on tarkoitettu kyseistä lainkohtaa sovellettavan siten, että vammaisuutensa vuoksi henkilöllä on tulkkausten tarve tilanteissa, joissa tulkkauspalveluun oikeutetulla henkilöllä on tarve vuorovaikutukseen toisen henkilön kanssa ja heiltä puuttuu yhteinen kieli tai kommunikaatiomenetelmä.

Kaikkien tulkkauspalvelulain 5 §:ssä säädettyjen edellytysten tulee täyttyä, jotta kyseessä on tulkkauspalvelulain mukainen tulkkaustilanne. Koska lainsäätäjällä on nimenomaisesti todennut, että lisäksi edellytyksenä on henkilön kyky ilmaista omaa tahtoa tulkkausten avulla, ei tulkkauspalvelulain mukaisessa tulkkaustilanteessa voi olla kyse vain ääni- ja kuvataallenteen ja asiakkaan välisestä tilanteesta. Äänitallenteen ja asiakkaan välisessä tilanteessa ei tarvita asiakkaan oman tahdon ilmausta, koska tilanteessa ei myöskään ole toista osapuolta, eikä näin ollen myöskään vuorovaikutusta, eikä siten tarvetta viestin välittämiseen osapuolten välillä.

Vuorovaikutuksen merkitystä tulkkaustilanteessa on käsitelty yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ratkaisussa YVTLTK 491/2018. Tapauksessa asiakas tilasi tulkin videoblogien tekemiseen. Tulkkaustilaus edellytti tulkitta viittomakielisen asiakkaan viestin kääntämistä puhutulle kielelle, eikä todennettavaa vuorovaikutustilannetta syntynyt. Kela ei järjestänyt tulkkausta, koska tilanteessa ei ollut lain 5 §:ssä edellytettyä vuorovaikutusta tai osapuolta. Kelan päätös pysyi lautakunnassa. Myös sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunta on 5.4.2023 antamassaan päätöksessä 13031/22/27 käsitellyt tulkkauspalvelulain mukaista tulkkaustilannetta. Tapauksessa oli kysymys tilanteesta, jossa asiakas haki tulkkauspalvelua keilahalliharjoituksiin. Tulkiksi asiakas oli vaatinut kuuroa tulkkia. Asiakkaan mukaan kyseiset tilaisuudet ovat täysin viittomakielisiä, sillä

asiakas keilailee yksin tulkkinsa avustuksella, eikä tulkkauksilanteessa ole kolmatta osapuolta. Tulkkauksilanteissa tulkki tulkaa asiat kuurosokealle asiakkaalle taktiilisti. Muutoksenhakulautakunta hylkäsi valittajan valituksen ja perusteli ratkaisua seuraavasti: ”Kyseessä ei ole tulkkauksipalvelulain mukainen tulkkauksilanne, sillä esitetyn selvityksen perusteella tilanteeseen ei liity kolmansia osapuolia, joiden välisiä viestejä tulkin tulisi välittää. Tulkkauksipalvelulain mukainen tulkkauksilanne ei voi olla pelkästään keilailupelin ja hakijan välinen, vaan siihen vaaditaan myös kolmas osapuoli.”

Kelan välitystyönohjeen täsmentäminen (Ajankohtaisohje 14.3.2024) katsottiin tarpeelliseksi, koska toimeenpanosta saatiin havaintoja siitä, että tulkkauksipalvelua oltiin järjestetty tai sitä oltiin järjestämässä sellaisiin tilanteisiin, joihin sitä ei lain mukaan olisi pitänyt järjestää. Tästä syystä arvioitiin välttämättömäksi täsmentää ohjetta, jotta kaikkia asiakkaita kohdeltaisiin yhdenvertaisesti, eikä syntyisi tilannetta, jossa yhdelle asiakkaalle tulkkauksilanne järjestetään ja toiselle asiakkaalle ei. Asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi katsottiin, että täsmennetty ohje tulisi ottaa käyttöön saman tien, eikä ns. ”siirtymäaika” ollut mahdollinen.

Välitystyönohjeen täsmennyksessä todettiin, että yksinomaan ääni- ja/tai kuvataallenteiden tulkkauksilanne kuten podcast-ohjelmataallenteiden, televisio-ohjelmien, elokuvien tai radio-ohjelmien tulkkauksilanne ei kuulu Kelan järjestämisvelvollisuuteen. Kelan ohjeessa on jo aiemmin todettu, että äänikirjojen tulkkauksilanne ei kuulu Kelan järjestämisvelvollisuuteen, eikä siihen palvelua järjestetä.

Välitystyönohjeen täsmennyksessä todettiin, että esimerkiksi työelämässä tai opinnoissa voi tulla eteen tilanne, jossa asiakkaan tulisi seurata teknistä äänitallennetta, esimerkiksi koulutustallennetta, mutta tallenne ei ole asiakkaalle saavutettava. Lähtökohtaisesti työnantajien ja oppilaitosten tulee pyrkiä saavutettavuuteen ja huomioimaan toiminnassaan vammaiset henkilöt. Jos asiakas huomaa, ettei hänen työhönsä tai opintoihinsa liittyvä materiaali ole saavutettava, asiakkaan tulee olla ensisijaisesti yhteydessä työnantajaan tai oppilaitokseen. Kelassa harkitaan palvelun järjestämisen tilanne yksilöllisesti siten, ettei asiakkaan työhön tai opiskeluun tule katkoksia. Esimerkiksi tulkkauksipalvelua voitaisiin järjestää opiskeluun ja työelämään liittyviin tallenteiden seuraamiseen silloin, kun asiakas sitä välttämättä tarvitsee opinnoistaan tai työtehtävistään suoriutuakseen ja työnantaja tai oppilaitos ei ole ehtinyt tehdä tallennetta saavutettavaksi. Tällainen tilanne ei voi olla kuitenkaan toistuvaa ja jatkuvaa.

Välitystyönohjeen täsmennyksen jälkeen Kela sai jonkin verran kysymyksiä käytännön tilanteista, joten ohjetta katsottiin aiheelliseksi tarkentaa 28.3.2024. Ohjeistusta tarkennettiin niin, että asiakkaan vuorovaikutustilanteeseen kiinteästi liittyvät nauhoitteet, tallenteet tai lähetykset tulkki voi tulkata. Näissä tilanteissa on kyse asiakkaan tulkkauksilauksesta vuorovaikutteiseen tilanteeseen, esimerkiksi työpaikan kokoukseen, ja jonka yhteydessä tallenne ilmenee. Vuorovaikutustilanteen tulkkauksilanne ei ole mahdollista toteuttaa kokonaisuutena ja laadukkaasti, jos tallennetta ei ko. tilanteessa tulkata. Näitä tilanteita ei missään vaiheessa oltu tarkoitettu rajata palvelun ulkopuolelle. Tällaisia tulkkauksipalvelulain mukaisia tulkkauksilanteita, joissa tallenteita voi esiintyä, ovat esimerkiksi puheluiden valinta- ym. nauhoitteet, lentokenttäkuulutukset tai keskustelutilaisuudessa esiin tuleva tallenne.

Kun tarkastellaan Kelan toimintaa hakijan tulkkaustilauksen käsittelyssä, voidaan todeta, että xx.xx.2024 päivän tilaus olisi tullut hakijalle järjestää tilauksessa ilmoitettujen tietojen perusteella siten, että myös tilaisuudessa esitetty tallenne tulkataan. Kelan 14.3.2024 annetun toimeenpanon ohjeistuksen sekä 15.3.2024 palveluntuottajille annetun ajankohtaistiedotteen perusteella tallenteen tulkkaus oli sallittua hakijan tulkkaustilanteessa. Tulkkiin olisi näin ollen tullut tulkata myös tallenteen osuus, eikä Kelan tulkkauspalvelun olisi tullut kieltää sen tulkkaamista. Kyseisessä tilauksessa oli kysymys tulkkauspalvelulain 5 §:n mukaisesta tulkkaustilanteesta ja tämän tilauksen käsittelyssä on Kelassa tapahtunut virhe.

Hakija on pyytänyt valituskelpoista päätöstä kyseessä olevaa tilausta koskien xx.xx.2024. Päätös on annettu 26.4.2024. Päätöstä annettaessa Kela on tutkinut itseoikaisun mahdollisuuden ja oikaissut Kelan tekemän ratkaisun kieltää tallenteiden tulkkaus tilauksessa. Oikaisupäätöksessä todetaan, että hakijalla olisi ollut oikeus tulkkauspalveluun verkostotapaamisen aikana siten, että myös videotallenne tulkataan, sillä videotallenteen katselu liittyi kiinteästi vuorovaikutustilanteeseen.

Kela katsoo, että hakija ei ole joutunut eri asemaan kuin muut tulkkauspalvelun asiakkaat. Kelan toimeenpanoa koskevien ohjetäsmennysten tarkoituksena on ollut nimenomaisesti asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun turvaaminen. Kela katsoo, ettei se ole syrjinyt hakijaa tulkkauspalvelun järjestämisessä yhdenvertaisuuslain tarkoittamalla tavalla tai muutoinkaan. Kela katsoo, ettei se ole rikkonut yhdenvertaisuuslain 5 §:ssä viranomaiselle asetettua velvollisuutta edistää yhdenvertaisuutta.

Esittelijän esitys

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta jättää toimivaltaansa kuulumattomina tutkimatta hakijan vaatimukset siitä, että tulkkausta ei voi keskeyttää kesken päiväohjelman ja siitä, että hän saa tulkkauspalvelua kaikissa niissä tilanteissa, missä hän tarvitsee tulkkiä.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo Kelan syrjineen hakijaa yhdenvertaisuuslain 8 §:n syrjintäkiellon vastaisesti epämällä hakijalta kohtuullisen mukautuksen, kun Kela ei ole järjestänyt hakijalle tulkkausta xx.xx.2024 tapahtumassa olleeseen tallenteeseen. Lautakunta kieltää Kelaa jatkamasta tai uusimasta hakijaan kohdistuvaa syrjintää.

Lautakunta katsoo Kelan laiminlyöneen yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaisen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta ja velvoittaa vastaajan ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Lautakunta suosittaa Kelaa maksamaan hakijalle hyvityksenä 2 000 euroa.

Kysymyksenasettelu

Asiassa on kyse siitä, onko vastaaja syrjinyt hakijaa hänen vammaisuutensa liittyvän syyn perusteella, kun Kela on kieltänyt hakijalta tulkkauksen xx tapahtumassa näytettyyn videotallenteeseen.

Lisäksi asiassa on kyse siitä, onko Kela laiminlyönyt yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaisen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta.

Perustelut

Sovellettavat oikeusohjeet

Perustuslain (731/1999) 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Yhdenvertaisuuslakia sovelletaan sen 2 §:n 1 momentin mukaan julkisessa ja yksityisessä toiminnassa.

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan syrjintä muun ohella vammaisuuden perusteella on kielletty. Yhdenvertaisuuslain 8 §:n 2 momentin mukaan syrjintää on myös kohtuullisten mukautusten epääminen.

Yhdenvertaisuuslain 15 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa käyttää viranomaisen palveluita sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoritua työtehtävistä ja edetä työuralla. Lain 15 §:n 2 momentin mukaan mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan ensisijaisesti huomioon vammaisen ihmisen tarpeet ja lisäksi 1 momentissa tarkoitetun toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki.

Yhdenvertaisuuslain 20 §:n 3 momentin mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi muissa kuin työsuojeluviranomaisen toimivaltaan 22 §:n mukaan kuuluvissa asioissa kieltää asianomaista jatkamasta tai uusimasta syrjintää tai vastatoimia taikka määrätä tämän ryhtymään kohtuullisessa määräajassa toimenpiteisiin tässä laissa säädettyjen velvollisuuksien täyttämiseksi. Lautakunta voi asettaa antamansa kiellon tai määräyksen tehosteeksi uhkasakon.

Yhdenvertaisuuslain 28 §:n mukaan vireillepanijan on syrjintää tai vastatoimia koskevaa asiaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa käsiteltäessä esitettävä selvitystä seikoista, joihin vaatimus perustuu. Jos asiaa käsiteltäessä esitettyjen selvitysten perusteella voidaan olettaa syrjinnän tai vastatoimien kieltoa rikotun, vastapuolen on kumotakseen oletuksen osoitettava, että kieltoa ei ole rikottu.

Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annetun lain (133/2010, jäljempänä tulkkauspalvelulaki) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä.

Tulkkauspalvelulain 5 §:n mukaan oikeus tulkkauspalveluun on henkilöllä, jolla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja joka vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Lisäksi edellytyksenä on, että henkilö kykenee ilmaisemaan omaa tahtoaan tulkkauksen avulla ja hänellä on käytössään jokin toimiva kommunikointikeino.

Tulkkauspalvelulain 10 §:n mukaan Kansaneläkelaitos voi järjestää tulkkauspalvelun joko tuottamalla palvelun itse tai hankkimalla sen muilta palveluntuottajilta. Kansaneläkelaitoksen tulee järjestää tulkkauspalvelu kokonaistaloudellisesti edullisimmin, huomioiden samalla asiakkaiden yksilölliset tarpeet. Vaativissa tulkkaustilanteissa palvelu voidaan järjestää siten, että käytettävissä on kaksi tai useampia tulkkeja. Tulkkauspalvelua järjestettäessä on otettava huomioon palvelunkäyttäjän toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa.

Suomessa lailla (26/2016) voimaansaatetun YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (CRPD, jälj. YK:n vammaisyleissopimus) 2 artiklan mukaan kohtuullisella mukauttamisella tarkoitetaan tarvittaessa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja joilla varmistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Sopimuksen 5 artiklan 3 kohdan mukaan sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen kohtuullisten mukautusten tekemisen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta

Hakija on vaatinut, että tulkkausta ei voi keskeyttää kesken päiväohjelman, kun yllättäen tulee videotallenne näytettäväksi. Hakija on vaatinut myös, että hän saa tulkkauspalvelua niissä tilanteissa, missä hän tarvitsee tulkkia, oli kyse sitten kommunikaatiosta ruudun välityksellä, tai ilman niin, että hakijan osallistumismahdollisuudet erilaisiin toimintoihin ovat yhdenvertaiset.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tehtävistä yhdenvertaisuuslain alalla on säädetty kyseisen lain 20 §:ssä. Lautakunnalla ei ole säännöksen perusteella toimivaltaa määrätä Kelaa toteuttamaan edellä todettuja hakijan vaatimuksia. Nämä hakijan vaatimukset on näin ollen jätettävä tutkimatta lautakunnan toimivaltaan kuulumattomina.

Hakijan tarve kohtuulliseen mukautukseen

Yhdenvertaisuuslakia koskevan hallituksen esityksen mukaan pelkkä väite tai epäily syrjinnän tai vastatoimien kiellon rikkomisesta ei riitä olettaman syntymiseen. Täyttä näyttöä syrjinnästä tai vastatoimista ei kuitenkaan edellytetä, vaan riittävää on, että tuomioistuimelle tai muulle asiaa käsittelevälle toimivaltaiselle viranomaiselle syntyy esille tulleiden seikkojen valossa perustellusti oletettava syrjinnän tai vastatoimien kiellon vastaisesta menettelystä. Olettama syrjinnän tai vastatoimien kiellon rikkomisesta voi

perustua paitsi vireillepanijan, myös vastapuolen esille tuomiin seikkoihin taikka mahdolliseen muuhun asiaa käsiteltäessä saatuun selvitykseen. (HE 19/2014 vp s. 93.)

Yhdenvertaisuuslakia koskevan hallituksen esityksen mukaan kohtuullisilla mukautuksilla tarkoitetaan YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisesti tarvittaessa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta, ja joilla varmistetaan vammaisten ihmisten mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Mukautusten kohtuullisuudella tarkoitetaan yhtäältä sitä, että toimenpiteistä ei saa koitua kohtuutonta taloudellista tai muunlaista rasitetta, ja toisaalta sitä, että mukautusten tulee vammaisten ihmisten näkökulmasta kohtuullisella tavalla toteuttaa heidän yhdenvertaiset mahdollisuutensa saada esimerkiksi palveluja. Mukautusten tulee olla kulloisessakin tilanteessa tarvittavia. Tarkoituksena on siten edistää vammaisten ihmisten muihin verrattuna yhdenvertaisia mahdollisuuksia sekä tukea heidän itsenäistä ja täysimääräistä osallistumistaan. (HE 19/2014 vp s. 79–80.)

Yhdenvertaisuuslakia koskevan hallituksen esityksen mukaan kohtuullisessa mukautuksessa kyse on joka tapauksessa yksilöllisestä kokonaisharkinnasta, eikä tarkoituksena ole sivuuttaa esimerkiksi myönnettävien palvelujen tai etuisuuksien yleisiä edellytyksiä. Mukautusten arvioinnin kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan ensisijaisesti huomioon vammaisen henkilön tarpeet. (HE 148/2022 vp s. 68–69.)

Tulkkauspalvelulain esitöiden mukaan tulkkauspalvelun tarvetta esiintyy sitä vammaisuutensa vuoksi tarvitsevilla henkilöillä kaikissa niissä tilanteissa, joissa tarvitaan vuorovaikutusta toisen ihmisen kanssa. Pykälässä mainituilla elämänalueilla järjestettävän tulkkauspalvelun tulisi siis mahdollistaa vammaiselle henkilölle vuorovaikutus ja osallistuminen yhdenvertaisesti muiden ihmisten kanssa. Yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää, että asiakkaalla on oikeus saada tulkkauspalvelua niissä tilanteissa, joissa hän sitä tarvitsee. Tämän vuoksi on tärkeää, että asiakkaalla on oikeus itse määrittellä mihin ja missä hän käyttää tulkkiä. Elämänalueet, joilla tulkkauspalvelua käytettäisiin, määrittäisivät palvelunkäyttäjän omien valintojen perusteella. Kyse olisi laajalti erilaisista henkilön omiin valintoihin perustuvista tavanomaiseen elämään liittyvistä toiminnoista. Tämän vuoksi palvelun järjestämisessä ei tulisi tehdä vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta ja yhdenvertaisuutta rajaavia luokitteluja tai vammaisen henkilön omiin valintoihin perustuvien elämän osallistumisalueiden arvottamista. Tulkkauspalvelua tarvitaan myös riittävään tiedonsaantiin, joka mahdollistaa tasavertaisen osallistumisen yhteiskunnassa. (HE 220/2009 vp s. 27–28.)

Hakija on katsonut, että häntä on syrjitty, kun hänelle ei ole tulkattu videotallennetta tapahtumassa, johon hän on osallistunut.

Asiassa on arvioitava, onko hakijalla ollut tarve kohtuulliseen mukautukseen. Tulkkauspalvelulain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Tulkkaus on olennainen palvelu hakijalle, jotta hän voi yhdenvertaisesti muiden kanssa osallistua yhteiskuntaan.

On selvää, että hakijan on ollut vaikea osallistua yhdenvertaisesti tapahtumaan ilman tallenteen tulkkausta. Kelan ohjeistuksen ja kiellon vuoksi hakija ei ole saanut tietoa tallenteesta, eikä ole voinut keskustella muiden osallistujien kanssa tallenteen sisällöstä.

Hakijalla on siis ollut tarve kohtuulliseen mukautukseen, jotta hän voi yhdenvertaisesti muiden kanssa osallistua tapahtumaan. Ottaen lisäksi huomioon tulkkauspalvelun luonne hakijan subjektiivisena oikeutena yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että asiassa on syntynyt yhdenvertaisuuslain 28 §:n mukainen syrjintäolettava kohtuullisen mukautuksen epäämisestä.

Olisiko mukautus ollut kohtuullinen toteuttaa?

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan mukautusten kohtuullisuutta arvioidaan kokonaisuutena ottaen huomioon konkreettisesti tilanteessa olennaiset seikat. Selvää on, että mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa on otettava huomioon myös toimijan tosiasialliset mahdollisuudet tehdä mukautuksia. Toimijasta itsestään johtumattomat ulkoiset rajoitukset eivät kuitenkaan poista velvollisuutta toteuttaa kohtuullisia mukautuksia mahdollisilla vaihtoehtoisilla tavoilla. Viranomaisilta taas ei voida edellyttää esimerkiksi sellaisia mukautuksia, joiden tekeminen merkitsisi viranomaisen toimivallan ylittämistä. Selvää on, että ketään ei voida vaatia toteuttamaan esimerkiksi lain vastaisia toimenpiteitä. (HE 19/2014 vp s. 81–82.)

Edelleen esitöiden mukaan on selvää, että mukautusten toteuttamisesta aiheutuvat kustannukset ja muut merkitykselliset seikat huomioon ottaen kohtuuttomaksi muodostavien mukautusten tekemiseen ei ole velvollisuutta. Mukautusten tulee siten olla tarkoituksenmukaisia ja turvallisia. Mukautuksista ei siten saa aiheutua vahingon vaaraa. Asianmukaisuusvaatimus pitää sisällään ajatuksen toimenpiteiden tehokkuudesta ja käytännöllisyydestä. Toimenpiteen tulee vastata vammaisen ihmisen tarpeeseen, se tulee toteuttaa kohtuullisessa ajassa mukauttamispyynnön esittämisestä, ja sen tulee olla käytännön näkökulmasta olosuhteisiin soveltuva. (HE 19/2014 vp s. 79–80.)

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan kohtuullisiin mukautuksiin velvollisella on myös velvollisuus ryhtyä kommunikoimaan vammaisen henkilön kanssa. Viranomaisen tulisi siis arvioida vammaisen henkilön tilanne oma-aloitteisesti ja ottaa vamma huomioon etuuksien ja palveluiden myöntämisen yhteydessä ja harkita, tulisiko järjestämistapaa muuttaa kohtuullisena mukautuksena. (HE 148/2022 vp. s. 67.)

Asiassa on arvioitava, olisiko mukautuksen toteuttaminen ollut kohtuullista Kelalle. Mukautuksen kohtuullisuutta arvioitaessa lähtökohtana on vammaisen ihmisen tarve kyseessä olevassa yksittäisessä tilanteessa. Kohtuullisuuden arvioinnissa on otettava huomioon toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki. Kela on iso toimija ja Kelan lakisääteinen tehtävä on järjestää tulkkauspalvelua.

Kela on oikaissut hakijalle annetun päätöksen koskien videotallenteen tulkkausta tapahtumassa, joten mukautuksen on katsottava olleen kohtuullinen Kelalle toteuttaa.

Kela on todennut, että annetun ohjeen perusteella hakijalle olisi tullut tulkata videotallenne. Lisäksi Kela on todennut, että asian käsittelyssä on tapahtunut virhe. Kelan mukaan kyse ei kuitenkaan ole syrjinnästä.

Asiassa on siten ratkaistava, mikä merkitys sillä on, että Kela on todennut asian olleen virhe ja että ohjeistuksen perusteella tulkkaus olisi tullut järjestää.

Kela on antanut ajankohtaistiedotteen 15.3.2024. Tapahtuma on järjestetty xx.xx.2024. Ajankohtaistiedotteeseen on annettu lisäohje tapahtuneen jälkeen 28.3.2024. Asiassa on siten arvioitava 15.3.2024 annettua ajankohtaistiedotetta ja Kelan toimintaa.

Kelan 15.3.2024 antaman tiedotteen mukaan tulkkauspalvelulain mukaan tulkkauspalvelun tarvetta esiintyy sitä vammaisuutensa vuoksi tarvitsevilla henkilöillä kaikissa niissä tilanteissa, joissa tarvitaan vuorovaikutusta toisen ihmisen kanssa. Tulkkaustilanteessa on aina vähintään kolme osapuolta eli asiakas, asiakkaan kanssa kommunikoiva henkilö ja tulkki. Opinnoissa tai työelämässä olevan koulutustallenteen seuraamisessa ei ole kyse tulkkaustilanteista, eikä niihin tulkkauspalvelulain mukaista tulkkausta järjestetä. Ohjeessa todetaan, että jokainen tilanne harkitaan yksilöllisesti. Ohjeen mukaan esimerkiksi palvelua voi olla mahdollista järjestää opiskeluun ja työelämään liittyvien tallenteiden seuraamiseen silloin, kun asiakas sitä välttämättä tarvitsee opinnoistaan tai työtehtävistään suoriutuakseen, mutta tällainen tilanne ei voi olla toistuvaa ja jatkuvaa. Tällainen tilanne voi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin kun työnantaja tai oppilaitos ei ole ehtinyt tehdä tallennetta saavutettavaksi.

Lautakunta toteaa, että Kelan ohjeen täsmennyksestä on voinut saada perustellusti käsityksen, että tallenteen tulkkausta ei tulisi lähtökohtaisesti järjestää ja sen järjestäminen on poikkeuksellista. Ohjeen on antanut Kela, ja Kela on vastuussa tulkkien toiminnasta, kun he noudattavat Kelan antamaa ohjeistusta. Lautakunta toteaa, että 15.3.2024 antaman ajankohtaistiedotteen perusteella tulkit ovat ymmärtäneet, että tallenteen tulkkaus ei välttämättä ole mahdollista.

Asiassa on erityisesti huomioitava, että tulkit ovat ottaneet Kelaan yhteyttä epäselvän tulkkaustilanteen ja ohjeistuksen vuoksi ja Kela on tulkkauksen selkeästi kieltänyt. Lautakunta katsoo, että koska syrjintä ei edellytä tahallisuutta, ei Kela voi vedota siihen, että kyse on ollut virheestä. Kelan ohjeistus ja tulkkien kieltäminen tulkkaamasta on johtanut videon tulkkauksen epäämiseen ja siten vaikuttanut hakijan yhdenvertaiseen mahdollisuuteen osallistua tapahtumaan tulkkauksen avulla. Asiassa esitetyn perusteella Kela ei ole myöskään harkinnut kohtuullisen mukautuksen toteuttamista, kun se on kieltänyt tulkkaamasta hakijalle videota.

Asiaa arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon, että tulkkauspalvelun järjestämisessä on kyse julkisen vallan käytöstä ja perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan velvollisuus on turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Lisäksi huomioitavaa on perustuslain 22 §:n mukainen perus- ja ihmisoikeusmyönteinen laintulkinnan periaate ja tulkkauspalvelulain tarkoitus sen 1 §:n mukaisesti edistää vammaisen henkilön mahdollisuuksia toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Asiaan vaikuttaa myös olennaisesti YK:n vammaisyleissopimuksen määräykset kohtuullisten mukautuksen toteuttamisesta vammaisille henkilöille.

Lautakunta katsoo, että Kelan 15.3.2024 antama ajankohtaistiedote on ollut kategorinen ja näennäisesti yhdenvertainen, eikä se ole ottanut riittävästi huomioon mahdollista mukautuksen tarvetta yksittäisessä tilanteessa. Kun arvioidaan nyt kyseessä olevaa yksittäistä tilannetta, tulkit ovat olleet läsnä ja tulkkaus olisi järjestynyt helposti. Hakija on myös voinut perustellusti odottaa, että hänelle tulkataan tallenne kuten aiemminkin on tulkattu. Hakijalla on ollut selkeä tarve saada tallenteen tulkkaus.

Edellä todetuista perusteista Kela ei ole kyennyt kumoamaan asiassa syntyneitä syrjäntöolettamia. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, että Kela on syrjinyt hakijaa epäämällä hakijalta yhdenvertaisuuslain 15 §:n mukaisen kohtuullisen mukautuksen, kun hakijalle ei ole tulkattu tapahtuman videotallennetta Kelan ohjeen ja kiellon perusteella. Lautakunta kieltää vastaajaa jatkamasta tai uusimasta hakijaan kohdistuvaa syrjintää.

Viranomaisen velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Hakija on katsonut, että Kela on rikkonut yhdenvertaisuuslain 5 §:n yhdenvertaisuuden edistämisvelvollisuuttaan.

Yhdenvertaisuuslakia koskevan hallituksen esityksen mukaan toiminnan yhdenvertaisuusarvioinnin tulisi kohdistua mahdollisuuksien mukaan siihen, miten yhdenvertaisuusnäkökulma on otettu huomioon viranomaisen tehtäviin kuuluvien toimintojen järjestämisessä samoin kuin siihen, miten sen toiminta on tosiasiallisesti vaikuttanut syrjinnän vaarassa olevien ryhmien asemaan. Arvioinnissa tulisi käsitellä myös niitä viranomaisesta riippumattomia olosuhteita, jotka vaikeuttavat yhdenvertaisuuden toteutumista sen toimialalla. Viranomaisen tulee toimialallaan arvioida yhdenvertaisuuden toteutumista esimerkiksi asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Laajoissa tai muutoin merkitykseltään tärkeissä hankkeissa on arvioitava, vaikuttaako hanke syrjinnän vaarassa olevien ryhmien oikeuksiin, velvollisuuksiin tai asemaan. Viranomaisen toiminta voi kohdistua julkista hallintotehtävää hoitavaan yksityiseen. Viranomaisen tulisikin ottaa huomioon velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta toimialallaan myös, kun se esimerkiksi ohjaa tällaisen yksityisen toimintaa. (HE 19/2014 vp s. 61.)

Yhdenvertaisuuslakia koskevan hallituksen esityksen mukaan viranomaisen olisi arvioinnin lisäksi ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Tarvittavilla toimenpiteillä viitataan sellaisiin käytännöllisiin keinoihin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi, joihin arvioinnissa havaitut kehittämiskohteet ja mahdolliset ongelmat antavat aiheita. Toimenpiteille ei toisaalta ole tarvetta, jos arviointi osoittaa yhdenvertaisuusnäkökohdat jo asianmukaisesti huomioon otetuiksi. Edistämisyssä olisi usein kyse toimenpiteistä, joilla julkiset palvelut pyritään järjestämään syrjinnän vaarassa olevien ryhmien tarpeet paremmin huomioon ottavalla tavalla. Edistämistoimet voivat olla luonteeltaan toimenpiteitä syrjinnän havaitsemiseksi tai ennaltaehkäisemiseksi tai yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua positiivista erityiskohtelua. Selvää on, että viranomaisen on erityisesti muutettava niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista. (HE 19/2014 vp s. 61.)

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ratkaisukäytännön mukaan lautakunnalla on toimivalta määrätä vastaaja ryhtymään yhdenvertaisuuslain 5 §:n 1 momentin mukaisiin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi. (Ks. myös korkeimman hallinto-oikeuden päätös asiassa dnro 2091/3/18, taltionumero 448, antopäivä 3.2.2020.)

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa, että Kelalla on velvollisuus tulkkauspalvelua järjestäessään ja ohjeiden täsmentämisessä huomioida yhdenvertaisuuden edistäminen erityisesti, koska Kela järjestää tulkkauspalvelua vammaisille henkilöille, jotka ovat syrjinnän vaarassa oleva ryhmä.

Kelan vastauksesta ei ilmene, että vastaaja olisi ennen maaliskuussa 2024 antamiensa ohjeiden täsmennyksiä arvioinut sen yhdenvertaisuusvaikutuksia tulkkauspalvelun käyttäjiin. Asiassa on riidatonta, että aiemmin Kela on myöntänyt tulkkauspalvelua erilaisiin ääni- ja kuvatallenteisiin. Lautakunta katsoo olevan selvää, että vastaaja on tiennyt ohjeen täsmennyksellä olevan suuri merkitys tulkkauspalvelun käyttäjiin. Tulkkauspalvelun käyttäjillä ei tosiasiallisesti monien ääni- ja kuvatallenteiden osalta ole muuta mahdollista tapaa saada niistä tietoa kuin käyttämällä Kelan tulkkauspalvelua. Tämä vaikuttaa merkittävästi vammaisten henkilöiden oikeuksiin ja siten mahdollisuuteen osallistua yhdenvertaisesti yhteiskuntaan.

Kelan 28.3.2024 antama ohjeen täsmentäminen on ollut omiaan edistämään yhdenvertaisuutta, mutta senkään osalta ei ole tiedossa, että Kela olisi tarkemmin arvioinut ohjeen yhdenvertaisuusvaikutuksia.

Ottaen huomioon, että tulkkauspalvelun järjestämisessä on kyse Kelan lakisääteisestä tehtävästä ja tulkkauspalvelun olennaisuus sen käyttäjille myös mahdollisiin ääni- ja kuvatallenteisiin, lautakunta katsoo, että Kela on laiminlyönyt velvollisuutensa yhdenvertaisuuden edistämiseen ja määrää Kelan ryhtymään toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Lautakunta toteaa, ettei sillä ole toimivaltaa määrätä Kelaa ryhtymään joihinkin tiettyihin yksilöityihin toimenpiteisiin. Kela voi itse määrittellä, miten se täyttää yhdenvertaisuuslain 5 §:n edistämisvelvollisuutensa.

Hyvitystä koskeva suositus

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi yhdenvertaisuuslain 20 §:n 3 momentin mukaan suosittaa hyvityksen maksamista syrjinnän kohteeksi joutuneelle.

Yhdenvertaisuuslain 24 §:n 1 momentin mukaan hyvityksen tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa teon vakavuuteen. Teon vakavuutta arvioidaan ottamalla huomioon rikkomuksen laatu, laajuus ja kesto. Pykälän 3 momentin mukaan hyvitystä voidaan kohtuullistaa tai se voidaan jättää määräämättä, jos hyvitys muodostuisi kohtuuttomaksi ottaen erityisesti huomioon kieltoa rikkoneen pyrkimykset estää tai poistaa menettelyn vaikutukset ja kiellon rikkojan taloudellinen asema.

Yhdenvertaisuuslain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan rikkomuksen laatu, laajuus ja kesto vaikuttavat hyvityksen määrään siten, että mitä vakavammasta ja mitä kauemmin jatkuneesta oikeudenloukkauksesta on kysymys, sitä suurempi tuomittavan hyvityksen tulisi olla. Rikkomuksen vakavuutta arvioidaan objektiivisten kriteerien eikä pelkästään loukatun subjektiivisen kokemuksen perusteella. Syrjinnän laatua ja laajuutta arvioitaessa voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, mitä ja kuinka vakavia seurauksia syrjinnästä on loukatulle aiheutunut, onko syrjintä ollut tietoista ja onko syrjintä perustunut useaan syrjintäperusteeseen. Hallituksen esityksessä korostetaan oikeasuhtaisuutta hyvityksen määrän arviointia ohjaavana periaatteena. (HE 19/2014 vp s. 90.)

Pykälän 3 momentin perusteluissa on todettu, että hyvityksen kohtuullistamisen ja määräämättä jättämisen tulee perustua kokonaisvaltaiseen harkintaan, jossa erityisesti huomioon otettavia seikkoja ovat rikkojan pyrkimykset estää tai poistaa menettelynsä

vaikutukset sekä hänen taloudellinen asemansa. Lisäksi harkinnassa voidaan ottaa huomioon myös kohtuullisuusarvioinnin kannalta merkitykselliset seikat ja olosuhteet. Hyvitys saattaisi joissakin tapauksissa olla kohtuuton seuraamus esimerkiksi palveluja tarjoavalle pienelle yhdistykselle taikka sellaiselle yksityis- tai pienyrittäjälle, jonka liikevaihto on hyvin vähäinen. Hyvitys voi olla kohtuuton seuraamus myös esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa rikkoja on pyrkinyt toimimaan syrjinnän kieltoa tai vastatoimien kieltoa koskevan vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti taikka joissa hän on loukattua tyydyttävällä tavalla korjannut menettelynsä seuraukset. Tällaisissa tilanteissa hyvitystä voitaisiin kohtuullistaa tai se voitaisiin jättää määräämättä. (HE 19/2014 vp s. 91.)

Edellä todetun mukaisesti hakija ei ole saanut tulkkausta videoon xx tapahtumassa, eikä hän ole siten yhdenvertaisesti muiden kanssa saanut tietoa videosta keskustelua varten. Tämä on johtunut Kelan ohjeistuksesta ja siitä, että Kela on kieltänyt tulkkeja tulkkaamasta tilanteesta. Kelan tarkoituksena kuitenkin on ollut, että kyseisen kaltaiseen tilanteeseen myönnetään tulkkausta, mutta ohjeistus ei ole ollut tältä osin selkeä. On tästä huolimatta selvää, että Kelalla on ollut tiedossa, että ohjeen täsmennys vaikuttaa tulkkauspalvelun käyttäjiin. Ohje ei ole ottanut huomioon yksittäistapauksissa tehtäviä kohtuullisia mukautuksia. Kela on tapahtuneen jälkeen joutunut täsmentämään ohjeistustaan. Hyvitystä arvioitaessa on myös huomioitava tulkkauspalvelun olennaisuus hakijalle ja se, että Kelan lakisääteinen tehtävä on tulkkauspalvelun järjestäminen. Toisaalta kyse on ollut yksittäisen tallenteen tulkkauksesta tapahtumassa.

Todetut seikat kokonaisuutena huomioon ottaen lautakunta suosittaa Kelaa maksamaan hakijalle 2 000 euron hyvityksen, jota on pidettävä määrältään oikeudenmukaisena suhteessa teon vakavuuteen. Asiassa ei ole ilmennyt sellaisia seikkoja, joiden perusteella hyvitystä olisi syytä kohtuullistaa.

Johtopäätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta jättää toimivaltaansa kuulumattomina tutkimatta hakijan vaatimukset siitä, että tulkkausta ei voi keskeyttää kesken päiväohjelman ja siitä, että hän saa tulkkauspalvelua kaikissa niissä tilanteissa, missä hän tarvitsee tulkkia.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo Kelan syrjineen hakijaa yhdenvertaisuuslain 8 §:n syrjintäkiellon vastaisesti epäämällä hakijalta kohtuullisen mukautuksen, kun Kela ei ole järjestänyt hakijalle tulkkausta xx.xx.2024 tapahtumassa olleeseen tallenteeseen. Lautakunta kieltää Kelaa jatkamasta tai uusimasta hakijaan kohdistuvaa syrjintää.

Lautakunta katsoo Kelan laiminlyöneen yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaisen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta ja velvoittaa vastaajan ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Lautakunta suosittaa Kelaa maksamaan hakijalle hyvityksenä 2 000 euroa.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta päätti hyväksyä esittelijän esityksen.

Sovelletut oikeusohjeet

Perusteluissa mainitut.

Muutoksenhaku

Lautakunnan suositukseen hakijalle maksettavasta hyvityksestä ei saa hakea muutosta

Muilta osin lautakunnan päätökseen saa hakea muutosta hallinto-oikeudelta.

Muutoksenhakuohjaus liitteenä.

Asian ovat päättäneet Outi Anttila (puheenjohtaja), Husein Muhammed, Petteri Plosila ja Vinh Pham. Asian esittelijä Julia Puumalainen.

Puheenjohtaja

Outi Anttila

Pääsihteeri

Juhani Kortteinen